

Hoofdartikel

18 maart waren er verkiezingen voor de Provinciale Staten. Ten opzichte van de voorgaande verkiezingen van de provinciale staten won de PvdA fors, verloor de VVD rampzalig. Ten opzichte van de Tweede Kamer verkiezingen was de uitslag weinig spectaculair: de VVD verloor nog wat meer, D66 won een beetje, en CDA en PvdA verloren enigszins. De enige echte winnaars waren de partijen van klein links, in het bijzonder de PPR. Wat waren nu precies de gevolgen voor D66 van deze verkiezingsuitslag? Waar zitten de D66 stemmers, wat is het belang van deze uitslag op langere termijn?

De coalitie houdt stand

door Elmer Klaasen

De afgelopen maanden stonden, politiek gezien, in het kader van de verkiezingen voor de provinciale staten. Landelijke politici (met name van het CDA) ontkenden dat de landelijke politiek de doorslag zou geven bij het uitbrengen van de stem door de kiezer. Lubbers wilde zich niet met de verkiezingen bemoeien, ook Kok en Van Mierlo hielden zich angstvallig op de achtergrond. Het ging tenslotte om lokale, en niet om landelijke verkiezingen. Toch werd het landelijke belang van de verkiezingen niet ontkend, met name Joris Voorhoeve wilde de verkiezingscampagne tot een landelijke maken. Hij is daarin niet geslaagd. Het aanknopingspunt voor het brengen van een landelijk element in de provinciale statenverkiezingen, is de Eerste Kamer. Deze wordt immers door de leden van de provinciale staten gekozen. De angst van Joris Voorhoeve, waar hij electoraal profijt uit probeerde te slaan, was dat de regeringspartijen hun meerderheid in de Eerste Kamer zouden verliezen. Er werd meteen al gesproken van cohabitation.

VOORHOEVE EN ZIJN RUK NAAR LINKS

Toen uit herhaalde opiniepeilingen bleek dat de coalitie (zoals inderdaad het geval bleek te zijn) wel wat zou verliezen, maar in ieder geval haar meerderheid zou behouden, gooide Joris Voorhoeve het op een

andere toer. Joris Voorhoeve wil dat de VVD doorbreekt naar het midden. De VVD zou een sociaal-liberale partij moeten worden, en zo somde hij nog een aantal zaken op. Als de VVD daadwerkelijk deze kant op zal gaan, dan wordt het verschil met D66 miniem. Misschien kan Joris Voorhoeve beter weer lid worden van D66, zoals hij in het verleden ook is geweest. Dan hoeft hij geen decennia te wachten totdat zijn nieuwe partij deze politiek in praktijk gaat brengen. De kiezers lieten zich in ieder geval niet in de luren leggen door deze actie van Joris Voorhoeve, ruim een vijfde van het verlies van de VVD (0.4% van de uitgebrachte stemmen, dwz meer dan de helft van de winst van D66) ging naar D66.

DE VERKIEZINGSUITSLAG

De regeringspartijen behaalden samen 48,5% van de stemmen. Als het om Tweede Kamerverkiezingen was gegaan, hadden ze 75 Kamerzetels behaald. Waar het eigenlijk om ging waren echter de provinciale staten. Hoe deed D66 het in de verschillende provinciale staten?

Bijgaand tabelletje laat zien dat D66 in alle staten stemmen verloor, en alleen in Utrecht in zeteltal gelijk bleef, terwijl in Flevoland zelfs een zetel winst geboekt werd. Flevoland is verreweg de hoogst scorende regio wat D66 betreft, in de beide grotere steden van Flevoland (Almere en Lelystad) lag het behaalde percentage stemmen door D66 zelfs boven de 11%. Het grootste verlies was er in de provincies Overijssel en Limburg. In totaal gingen er 11 zetels in provinciale staten verloren. Opvallend is dat in de provincies waar D66 het slechtst scoorde (Friesland en Limburg) er een lokale partij is die groter is dan D66. Of daar enig verband tussen bestaat, is niet duidelijk. Wel is het zo dat dit tevens de enige twee provincies zijn waar het resultaat bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer beter was, dan het resultaat bij deze verkiezingen.

GEVOLGEN VOOR DE EERSTE KAMER

Wat de uitslag van de verkiezingen voor de Eerste Kamer gaat betekenen, is nog niet duidelijk. Het aantal zetels dat D66 in de Eerste Kamer zal mogen gaan bezetten is nog niet met zekerheid te voorspellen. De 45 van de 748 provinciale zetels die D66 heeft, zijn in iedergeval niet voldoende voor 5 zetels in de senaat, ook al zou het percentage van de op D66 uitgebrachte stemmen (6,7%) bij een rechtstreekse verkiezing van de Eerste Kamer wel recht op vijf zetels geven. Gezien de huidige indirecte verkiezing van de Eerste Kamer, en het verloren gaan van een

Uitslag in de twaalf provincies (percentages)

	PvdA	CDA	VVD	D66	KlRts	KlLks	Overigen
Groningen	43,6	22,0	12,8	5,9	6,3	8,9	0,5
Friesland	38,8	32,9	11,5	4,4	4,4	3,5	4,5[FNP]
Drenthe	44,5	24,7	17,7	5,6	3,8	3,7	
Flevoland	34,0	27,3	14,7	8,6	8,2	6,0	1,2[CP86]
Overijssel	30,9	40,8	11,5	5,3	7,9	3,6	
Gelderland	31,0	35,3	15,0	6,3	7,1	5,3	
Utrecht	25,7	32,0	19,2	8,3	7,4	6,9	0,5[HP&CD]
Noord-Holland	34,1	25,2	19,7	8,3	1,7	10,5	0,5[CD]
Zuid-Holland	33,9	28,1	17,4	7,7	6,7	5,5	0,7[CD]
Zeeland	29,1	31,4	16,1	5,7	13,9	3,8	
Noord-Brabant	29,7	44,5	13,3	6,1	1,2	5,2	
Limburg	32,5	43,0	9,7	4,2	0,3	4,3	6,0[NwL]

aantal D66 stemmen bij de verdeling van de zetels in de provinciale staten, is voor die vijfde zetel de steun van andere linkse partijen en/of de lokale partijen nodig. De Fryske Nasjonale Partij heeft in het verleden vaak haar stemmen op D66 uitgebracht, maar de laatste keren op de PPR. Hoe Nieuw Limburg zich in de verkiezingen voor de Eerste Kamer zal opstellen, is nog niet duidelijk.

Vrijwel zeker is dat de Regering (als er geen gekke dingen gebeuren) haar meerderheid in de Eerste Kamer zal behouden. Merkwaardig is het dat het CDA, ondanks het feit dat deze partij landelijk minder stemmen haalde dan de PvdA, waarschijnlijk een zetel meer in de Eerste Kamer zal behalen (dankzij een voor de hand liggende lijstverbinding met Klein Rechts). Het aantal zetels dat kleine partijen in de Eerste Kamer bezetten, zal in ieder geval kleiner worden. Met name Klein Links zal worden gehalveerd. De andere grote verliezer is de VVD, deze partij zal een kwart van haar Eerste Kamerzetels verliezen. In totaal zal de coalitie 38 of 39 van de 75 zetels in deze Kamer krijgen, genoeg dus. Op korte termijn zijn dus geen gevolgen van deze verkiezingen te verwachten.

POLITIEKE TRENDS

Wel is het mogelijk dat de VVD, zenuwachtig geworden door het slechtste verkiezingsresultaat dat zij sinds het begin van de jaren '70 hebben behaald, in het kabinet haar stem feller zal laten horen. Als dat gebeurt in de richting van de voorstellen van Voorhoeve, die ik net al even noemde, dan bestaat de mogelijkheid dat het CDA zich van deze lastige (kleinere) coalitie-partner zal willen ontdoen. Om de stap van de VVD naar het midden onmogelijk te maken, zal het CDA dan samenwerking met de PvdA opzoeken, nog voordat de VVD rijp is voor een coalitie met die partij. Gezien het gevaar van nog verder verlies bij volgende verkiezingen is het niet erg waarschijnlijk dat de VVD een breuk zal willen riskeren, en als de geluiden binnen de VVD om het eens met de PvdA te proberen sterker worden, dan zal het CDA dat evenmin graag doen. Deze partij (en haar voorgangers) regeert immers al sinds het begin van deze eeuw, en zal niet graag zien dat aan de daaruit voortvloeiende machtspositie een einde komt.

Een terugblik op de laatste decennia leert dat, de al bij de Tweede Kamerverkiezingen ingezette trend -dat de VVD blijvend kleiner is dan CDA of PvdA- met deze verkiezingen is voorgezet. Er tekenen zich twee grote partijen af, te weten het confessionele CDA en de socialistische PvdA. De 'liberale' VVD lijkt er niet in te zijn geslaagd blijvend van vergelijkbare omvang als deze beide andere partijen te worden. Deze partij is nu half zo groot als de beide grootste partijen, die afwisselend de grootste partij van Nederland zijn. Tenslotte wil ik ik nog een keer terug komen op de uitspraken van Voorhoeve. Als de VVD in de toekomst inderdaad een sociaal-liberale middenpartij wil worden, dan ligt daarin tegelijkertijd een gevaar en een mogelijkheid voor D66. Een gevaar, omdat de VVD zich dan op dezelfde kiezers gaat richten als D66. Een mogelijkheid, omdat D66 zich dan (door samenwerking met deze vernieuwde VVD) kan voorzien van een meer stabiele, en grotere, achterban.

Spreiding van D66-stemmers over Nederland

